

Dvostruki antropološki standard i stigmatizacija

Lešić, Stela

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:359364>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i pedagogije

Stela Lešić

Dvostruki antropološki standard i stigmatizacija

Završni rad

Mentorica: doc.dr.sc. Anita Dremel

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za sociologiju
Preddiplomski studij sociologije i pedagogije

Stela Lešić

Dvostruki antropološki standard i stigmatizacija

Završni rad

Znanstveno područje: društvene znanosti; znanstveno polje: sociologija;
znanstvena grana: posebne sociologije

Mentorica: doc.dr.sc. Anita Dremel

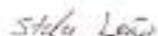
Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno izradila i da u njemu nema preuzetih dijelova tekstova tuđih radova bez označenog izvora.

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj završni rad u mrežnoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Osijek, 29. Lipnja 2020.

Stela Lešić, 0122226202

Sažetak

Tema su ovoga završnog rada dvostruki antropološki standardi koji su rodno zasnovani i stigmatizacija koju osoba može doživjeti kao posljedicu toga. Dvostruke standarde povezat ćemo sa seksualnim ponašanjem i definirati što oni znače u tom kontekstu. Zatim, povezat ćemo temu s tržištem rada, gdje ćemo vidjeti kako tradicionalne društvene uloge imaju utjecaj i danas te kako utječu na organizaciju rada na tržištu i dovode do feminizacije određenih sfera djelatnosti, kako to utječe na zaposlenost i na razlike u plaćama. Naposljetku, fokusirat ćemo se na reproduktivna prava žene, ponajviše pravo na pobačaj koje imaju žene u svijetu i u Hrvatskoj. Također, sagledat ćemo zbog kojih razloga dolazi do stigmatizacije, kako se osoba, u ovom kontekstu prvenstveno žena može osjećati te kako se to manifestira na psihičko, fizičko i emocionalno zdravlje.

Ključne riječi: dvostruki standard, stigmatizacija, seksualno ponašanje, tržište rada, reprodukcija

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam stigme	1
2.1. Stigmatizacija, diskriminacija i ljudska prava.....	2
2.2. Vrste stigmi	3
2.3. Posljedice stigmatizacije	3
3. Dvostruki standard.....	4
3.1. Dvostruki standard i tržište rada.....	5
3.1.1. Zaposlenost i nejednakost plaća.....	6
3.1.2. Žene na tržištu rada u Republici Hrvatskoj	7
3.1.3. Stakleni strop	9
3.2. Dvostruki standardi, ženska reproduktivna prava i stigmatizacija.....	10
3.2.1. Pobačaj i stigmatizacija.....	11
3.2.2. Pregled prava na pobačaj u svijetu.....	12
3.2.3. Pravo na pobačaj u Hrvatskoj	13
4. Zaključak	14
5. Popis literature	15
6. Popis slika i grafikona	18

1. Uvod

Tema je ovog završnog rada dvostruki antropološki standard i stigmatizacija. Cilj je ovog završnog rada ukazati na dvostruke standarde s kojima su suočene žene na tri područja koja samo odabrali prikazati (seksualno ponašanje, tržište rada i reprodukcija) te suočavanje s mogućom stigmatizacijom i njenim posljedicama. Kroz rad definirat ćemo pojam stigme i shvaćanje tog pojma kroz povijest, vrste stigmi, te pojasniti kakve posljedice mogu imati osobe koje su stigmatizirane. Zatim ćemo ukratko objasniti što su dvostruki standardi, te kako se oni očituju kada je riječ o rodnoj tematici. Osvrnut ćemo se na dvostruke standarde kada su u pitanju seksualna ponašanja muškaraca i žena, na dvostruke standarde i stigmatizaciju na tržištu rada te na dvostruke standarde i stigmatizaciju reproduktivnih prava žena u Hrvatskoj i svijetu.

Na ovu temu potaknuo me rad na kolegiju Sociologija roda, gdje sam uvidjela na kritički način kompleksnost i dubinu problematike rodnih odnosa na individualnoj, interakcijskoj i institucionalnoj razini. Tijekom pisanja rada shvatila sam kako su ove pojave zapravo problemi našeg društva i kako treba ukazati na njih ako želimo nešto promijeniti. Također, istraživanje literature za potrebe ovog rada razotkrilo je da je ova tema puno kompleksnija i opširnija.

2. Pojam stigme

Za početak potrebno je definirati pojam stigme, što nije lak zadatak jer se u literaturi može pronaći varijabilnost u definiranju ovog pojma. Počnimo s distinkcijom između stigmatizacije i predrasuda jer se često događa da se na predrasude kao i na stigmatu gleda isključivo negativno. No, predrasuda ne mora nužno označavati nešto negativno. Predrasude nam u pravilu služe kako bismo si pojednostavili stvarnost i lakše se orijentirali (Hromatko i Matić, 2008). Predrasuda postaje negativna kada pretjerano kategoriziramo i grupiramo informacije, te se oslanjamo na netočne prečace u razmišljanju (Zagrebačko psihološko društvo, 2019). Ovakve predrasude „reprezentiraju stereotipna vjerovanja, ojačana nefleksibilnom generalizacijom, koja nisu utemeljena i testirana u realnosti nego odražavaju stavove i osjećaje pojedinca ili grupe“ (Scott i Marshall, 2005, prema Hromatko i Matić, 2008: 78).

Nadalje, istaknula bih činjenicu da se pojam stigme kroz povijest mijenjao. U jednom periodu vremena bi označavao nešto negativno, dok bi u drugom označavao nešto pozitivno. Tako je na primjer stigma u antičkoj Grčkoj označavala znak utisnut užarenim metalom koji je bio namijenjen robovima ili izdajnicima polisa, to jest pojedincima koji su se smatrali manje vrijednim (Hromatko, Matić, 2008). Dok se na primjer u kršćanskoj tradiciji na stigmama gleda kao nešto pozitivno jer se odnosi na Isusove rane. No, danas više ne označava fizički znak, već se odnosi na nekakvu društvenu sramotu te je dobila negativnu konotaciju (Goffman, 1963). Jednu od prvih definicija stigme razradio je Goffman (1963) koji ju je definirao kao posebno neslaganje između virtualnog i stvarnog socijalnog statusa, koja ima i pozitivnu i negativnu konotaciju. Danas se pri definiranju često koristi Goffmanova definicija ali postoje i mnoge druge varijante. Tako na primjer Stafford i Scott (1986, prema Link i Phelan, 2001) stigmama definiraju kao karakteristiku osobe koja se na određeni način suprotstavlja normi društvene jedinice, gdje je norma definirana kao zajedničko uvjerenje da bi se osoba trebala ponašati na određeni način u određeno vrijeme. Većina se slaže da se radi o društvenoj konstrukciji, koja se sastoji od etiketiranja pojedinaca od strane društva (Major i O'Brien, 2004).

2.1. Stigmatizacija, diskriminacija i ljudska prava

Danas se stigmama može povezati s diskriminacijom i ljudskim pravima. U sociologiji se diskriminacija može definirati kao nejednako ponašanje prema pojedincu ili društvenim skupinama. Postoje različiti oblici diskriminacije, među kojima su spolna i rodna diskriminacija koje su nam važne za ovaj rad. Spolna diskriminacija označava nejednako ponašanje prema članovima društva s obzirom na spol, dok rodna označava nejednak tretman kada spolne oznake dobiju društveni značaj te pređu u društveni standard ponašanja. Također, tu su profesionalna, dobna, obrazovna diskriminacija i slično (Hrvatska Enciklopedija). Za ljudska prava se može reći da su:

Sveopće, nepovredivo i zakonito jamstvo koje se stavlja iznad suvereniteta države, kao zaštita i spas dostojanstva svakog ljudskog bića, bez razlika bilo koje vrste, kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili drugačiji status (Carazzone, 2009: 44,45).

Nadalje, povezanost stigme i diskriminacije je ta što stigma leži u korijenu diskriminatorne akcije, navodi ljude na djelovanja koja štete ili uskraćuju prava drugima.

Prema tome, diskriminacija se može opisati i kao provođenje stigme. No, postoji i dvostruki efekt jer diskriminacija dodatno potiče i pojačava stigmatu. Stoga, diskriminacija i stigma međusobno su povezane, te jačaju i legitimiraju jedna drugu (Aggleton i Wood, 2004).

S druge strane, diskriminacija je kršenje ljudskih prava. Dakle, diskriminirajuće i stigmatizirajuće ponašanje krše temeljno ljudsko pravo na slobodu od diskriminacije.

2.2. Vrste stigmi

Goffman je u svojoj knjizi „Stigma: Bilješke o tretmanu narušenog identiteta“ iz 1963. godine naveo tri osnovna tipa stigmi. Tjelesna stigma koja se odnosi na tjelesna oštećenja, invaliditet, izrazitu debljinu i slično, zatim plemenska stigma koju karakteriziraju obilježja koja se prenose iz generacije u generaciju, kao što su rasa i etnička pripadnost, te stigma koja je uzrokovana neprihvatljivim individualnim značajkama, kao što su ovisnost, delikvencija, agresivnost i slično (Zagrebačko psihološko društvo, 2019). Stoga možemo razlikovati urođenu ili stečenu stigmatu. Stigma može biti nešto što je odmah vidljivo kao invaliditet ili s druge strane nevidljivo. Također, može izazvati odobravanje i sviđanje od strane društva, no može izazvati i neodobravanje (Slattery, 2003). Nadalje, kako su istraživanja napredovala došlo je do uviđanja šireg konteksta funkcioniranja stigmi. Tako na primjer posjedovanje predrasude prema ljudima s mentalnim poremećajem povezano je s rasnom diskriminacijom (Jovanović, Lačković i Pavlović, 2007).

2.3. Posljedice stigmatizacije

Različita su istraživanja pokazala da stigma utječe na samopoštovanje osobe, samopercepciju, motivaciju, grupnu identifikaciju, socijalnu interakciju, izvedbu zadataka i slično. Također, osobe koje pripadaju određenoj stigmatiziranoj grupi mogu se osjećati isključeno od ostalih, ignorirano i tako dalje (Laar i Levin, 2006). To se događa jer je osoba povezana s određenim karakteristikama koje smanjuju njezin status u očima drugih. Tako na primjer urođena obilježja kao što su rasa ili spol oblikuju hijerarhijski status u određenim skupinama iako to nema utjecaja na zadatak koji grupa ima za izvršiti (Link i Phelan, 2001). „Muškarci i bijelci vjerojatnije će od žena i crnaca postići položaj moći i ugleda – oni češće razgovaraju, njihove ideje spremnije budu prihvaćene od drugih, te je veća vjerojatnost da će biti izabrani kao vođe grupe“ (Mullen, 1989, prema Link i Phelan: 2001, 371). Nadalje, stigmatizirane osobe na temelju prethodnih iskustava i izloženosti dominantnoj kulturi, razvijaju razumijevanje dominantnog pogleda na njihov stigmatizirani status u društvu. Društvo, pa tako i

stigmatizirane osobe svjesne su određenih stereotipa, čak i ako ih osobno ne podržavaju. Stigmatizacija osoba može ovisiti i o situaciji u kojoj se nalaze. Ovdje osobne karakteristike osobe mogu imati utjecaja na percepciju i procjenu situacije. Na primjer, neke osobe osjetljivije su na stigmatizaciju te u kontaktu s drugima očekuju da će biti tretirane na osnovi pripadnosti određenoj grupi, a ne osobnog identiteta. Takve osobe češće će tražiti znakove koji su povezani sa stigmatizacijom te će češće različite situacije procijeniti kao stigmatizirajuće. Nadalje, osobe koje svoj stigmatizirani socijalni identitet prihvaćaju kao svoj osobni identitet, češće će se doživljavati kao mete diskriminacije. Kao posljedicu toga imat će sniženo samopoštovanje. Također, motivacija i ciljevi pojedinaca imat će utjecaja na procjenu određene situacije. Na primjer osobe koje žele ojačati svoje samopoštovanje, određenu situaciju i osobu će procijeniti na primjer seksističkom ako dobiju negativnu povratnu informaciju (Major i O'Brien, 2004).

Kao što smo već naveli, stigmatizirane osobe mogu biti meta fizičkog nasilja, ignorirane, isključivane, a to ima velikog utjecaja na čovjekovo psihičko i fizičko stanje (Major, 2006). Neke su od negativnih posljedica to što takva iskustva mogu povećati anksioznost osobe te dovesti do povišenog krvnog tlaka (Laar i Levin, 2006). Također, izloženije su većem riziku za mentalna oboljenja, moždani udar, depresiju... (Major i O'Brien, 2004). No, anksioznost mogu osjećati i osobe koje nisu direktno izložene stigmatizaciji već su samo u kontaktu sa stigmatiziranom osobom. Do ovoga dolazi jer osoba očekuje da će i sama biti stigmatizirana jer je u kontaktu sa stigmatiziranom osobom. Pojavljuje se jer se osoba pokušava ponašati na nestigmatizirajući način, u jednu ruku želi pomoći dok u drugu osjeća nelagodu (Zagrebačko psihološko društvo, 2019). „Prilikom prvih iskustava osoba svjesno kontrolira svoje ponašanje te se ne može opustiti i ponašati se prema naučenim stereotipima te se stoga javlja anksioznost“ (Zagrebačko psihološko društvo, 2019).

3. Dvostruki standard

Za početak definirat ćemo što je zapravo dvostruki standard. Margrit Eichler (1980: 210) dvostruki standard definira kao „dvije stvari koje su iste a mjere se ili ocjenjuju prema različitim standardima“. Dvostruki standard najčešće možemo naći u rodnom diskursu, kod različitih manjina, grupa koje su stigmatizirane i slično. U ovom radu, kao što je već navedeno zadržat ćemo se na rodnoj tematici.

Često se susrećemo s dvostrukim standardima kada je u pitanju seksualno ponašanje. To se odnosi na mišljenja da se žensko i muško seksualno ponašanje treba prosuđivati prema različitim standardima. Muškarcima je „dopušteno“ slobodnije seksualno ponašanje te ako muškarac ima više seksualnih partnera to zapravo podiže njegov status u društvu što nije slučaj i kod žena (Rudman, Fetterolf i Sanchez, 2012). Istraživanja su pokazala da je društvo zapravo svjesno postojanja dvostrukog standarda (Marks, 2002; Milhausen i Herold, 2001; prema Marks i Fraley, 2005). Ovo možemo povezati s tradicionalnim shvaćanjima i gledanjima na ženu i muškarca. Od muškarca i žene očekuju se različiti stilovi ponašanja. Za muškarce se vezuju različite aktivnosti koje imaju veći status i moć, dok je za žene obratno (Zaikman, Marks, Young i Zeiber, 2016). Prema tome, za muškarca je karakterističnije agresivnije ponašanje, manja emocionalna osjetljivost i veća želja za seksualnim ponašanjem, dok žena treba biti pasivnija te brinuti o potrebama muškarca (Byers, 1996, prema Greene i Faulkner, 2005). Stoga, „prema teoriji socijalnih uloga, seksualni dvostruki standard postoji zbog strukture spolnih uloga u društvu: seksualno aktivni muškarci nagrađuju se za svoje seksualno pridržavanje agensu uloga, dok su seksualno aktivne žene kažnjene zbog seksualno pasivnih uloga“ (Eagly, Wood i Diekman, 2000, prema Zaikman i sur., 2016: 1). Zbog toga, prilikom socijalizacije djece dolazi do učenja različitim očekivanjima u ponašanju. To može dovesti do osjećaja krivnje i sramote kod žena koje se upuste u seksualna ponašanja (Kreager, Staff, Gauthier, Leftkowitz i Feinberg, 2016). Do javljanja stigme može doći ako je žena imala više seksualnih partnera jer se time kvari sam ugled žene (Rudman i sur., 2012). Stoga se stigma i rizik od stigme smatraju odgovornim za suzbijanje ženske seksualnosti (Baumeister i Twenge 2002, prema Rudman i sur., 2012).

3.1. Dvostruki standard i tržište rada

Kroz cijelu povijest ljudskog roda status i društveni identitet muškarca bili su vezani uz njihovu profesiju, dok je ženama dodijeljen obiteljski status. Kao posljedica ovoga privatna i javna sfera bile su potpuno odijeljene. Industrijska revolucija te Francuska i seksualna revolucija igrale su veliku ulogu u borbi za status žena (Volarević, 2012). „Uvođenjem tvorničkog sustava i industrijalizacije, proizvodnja dobara pomaknula se izvan kuće, a obitelji su počele slati svoje članove na rad u industrijska postrojenja“ (Galić, 2009: 49). 50.-ih i 60.-ih godina 20. stoljeća dolazi do povećanog broja žena na tržištu rada. Žena koja je do tada imala samo obiteljsku ulogu ulazi na tržište rada te zajedno s muškarcem počinje dijeliti hraniteljsku ulogu u obitelji (Volarević, 2012). No, kako su rodne uloge ukorijenjene u društvo, tako su se prebacile i na podjelu rada na tržištu. Ženama i muškarcima dodijeljeni su

različiti poslovi, u različitim tvrtkama te strukturama organizacije (Galić, 2009). Tako na primjer žene dominiraju u poslovima koji su nalik na kućanske poslove te su zaposlene u tipovima poslova koji imaju manje društvene moći i manju mogućnost za napredovanje, dok su muškarci brojniji u svim tipovima kvalificiranih poslova i upravljačkim pozicijama. Ovo je dovelo do feminiziranja različitih profesija kao što je posao odgajateljica, učiteljica, razni tipovi usluga i administracije i slično, što za posljedicu ima smanjenje visine plaće i društvenog ugleda (Galić, 2009). Također, zbog rodne nejednakosti na tržištu dolazi i do toga da žene budu slabije plaćene za iste poslove koje obavljaju kao i muškarci, dolazi i do uskraćivanja ili kršenja reproduktivnih prava, seksualne ucjene, predrasuda o sposobnostima žena i slično (Galić i Nikodem, 2009, prema Čarapina, 2017). No, danas su žene radna snaga bez koje tržište ne bi moglo funkcionirati. Time postaju sve opterećenije višestrukim poslovima, obiteljskim, kućanskim i profesionalnim te zbog toga često ne uspijevaju ostvariti svoju profesionalnu i obiteljsku ulogu (Relja, Galić i Despotović, 2009).

3.1.1. Zaposlenost i nejednakost plaća

1951. godine doneseno je u Ustavu Međunarodne organizacije rada načelo da žene i muškarci moraju primati jednaku plaću za rad jednake vrijednosti te se zabranjuje diskriminacija žena u pogledu plaća (Grgurev, 2005). Diskriminacija s obzirom na plaće može se definirati kao oblik spolne diskriminacije u sferi radnih odnosa.

U razvijenim gospodarstvima žene čine gotovo polovicu radne snage. Udio žena na tržištu rada se kontinuirano povećava, ali tradicionalna podjela poslova gdje žene uglavnom rade u djelatnostima i na radnim mjestima koja su slabije plaćena još uvijek postoji (Vučemilović, 2011: 68).

Događa se da žene i muškarci zaposleni kod istog poslodavca ne primaju jednak iznos za obavljanje jednakog rada ili pak kad nemaju jednak pristup elementima sustava nagrađivanja rada. Ova diskriminacija može se podijeliti na dva oblika: direktnu i indirektnu. Direktna diskriminacija događa se kada se za žene i muškarce primjenjuju različiti kriteriji pri određivanju plaće, npr. „kad poslodavac plaća premije za dopunsko zdravstveno osiguranje muškim radnicima, a ne i radnicama“ (Grgurev, 2005: 1109). U indirektnoj pak diskriminaciji, koja je i puno učestalija jer je suptilnija te ju je teže uočiti, spol postaje prikriveni kriterij za diskriminaciju (Grgurev, 2005). „Do neizravne diskriminacije dolazi, odnosno može doći, kada neka odredba, kriterij ili praksa koja se ne primjenjuje isključivo na

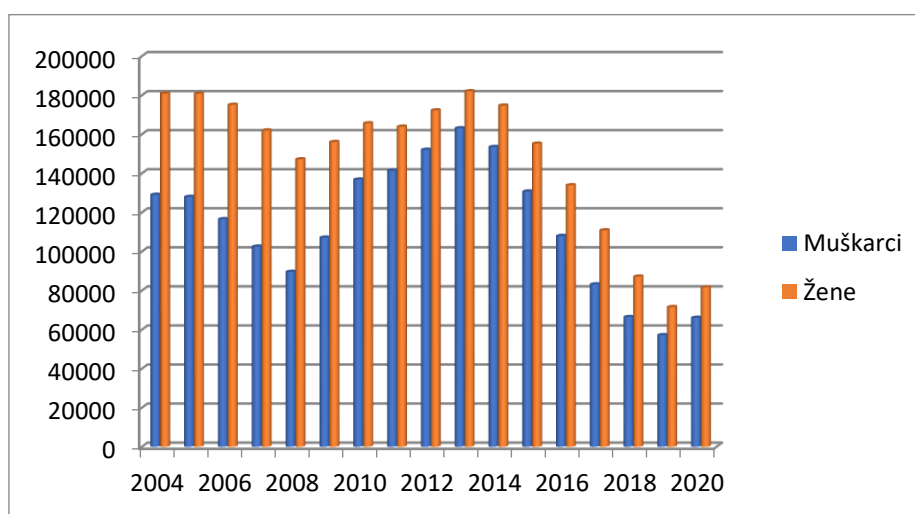
jedan spol rezultira nepovoljnijim položajem pripadnika jednog spola u znatno većem postotku nego pripadnika drugog spola“ (Grgurev, 2005: 1110-1111).

Diskriminaciju u plaćama može se objasniti kroz tri ekonomske teorije. Teorijom rezervne armije radne snage, teorijom ljudskog kapitala i teorijom podjele tržišta rada na dva sektora (Blau i sur., 2000, prema Vučemilović, 2001). U teoriji rezervne armije govori se da kapitalizam sam po sebi ovisi o postojanju jeftine radne snage. Zatim, teorija ljudskog kapitala diskriminaciju s obzirom na plaće objašnjava time da postoje razlike u razini radnog iskustva i obrazovanja. Teorija podjele tržišta na dva sektora pravi pak podjelu na primarni i sekundarni sektor. U primarnom sektoru su sigurna, jednaka radna mjesta s dobrim plaćama, dok se sekundarni sektor zasniva na povremenim, slabije plaćenim poslovima.

3.1.2. Žene na tržištu rada u Republici Hrvatskoj

Zbog spomenute diskriminacije na području tržišta rada Hrvatski sabor 2011. godine donio je Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova, s ciljem da se diskriminacija žena iskorijeni te da se uspostavi stvarna ravnopravnost među spolovima (Kemeter i Bartol, 2015). Vučemilović (2011) navodi da je udio nezaposlenih žena u Hrvatskoj konstantno veći od broja nezaposlenih muškaraca. Uzrok bi tomu bio što će poslodavci prije zaposliti muškarca nego ženu jer kod žena postoji mogućnost da će teže uskladiti privatni i profesionalni život. Razlog tome je što ne postoji dovoljno jaslica i vrtića za čuvanje djece, a plaćanje dadilje za čuvanje djece ponekad je preskupo (Vučemilović, 2011). Stoga se žene češće zapošljavaju u zanimanjima koja im pružaju više slobodnog vremena i sigurnosti.

Grafikon 1: NEZAPOSLENI EVIDENTIRANI U HZZ-U

IZVOR: HRVATSKI ZADVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE

Prema podacima iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (2013, prema Kemeter i Bartol, 2015) u 2013. godini nezaposlenih žena bilo je 44,9%, dok je nezaposlenih muškaraca bilo 34,4%. Uspoređujući 2013. i 2014. godinu može se vidjeti da je broj nezaposlenih žena povećan, dok je broj nezaposlenih muškaraca smanjen za 0,8%. Također, u razdoblju između 2008. i 2012. godine u Hrvatskoj je na 1 zaposlenog muškarca bilo zaposleno 0,84 žena. Iz priloženih podataka možemo vidjeti kako od 2004. (od kada su dostupni podaci) pa sve do 2020. godine broj nezaposlenih žena u Republici Hrvatskoj je konstantno veći.

Tablica 1: PROSJEČNE ISPLAĆENE NETO PLAĆE ZAPOSLENIH U PRAVNIM OSOBAMA PREMA DJELATNOSTIMA, PROSJEK, 2017.

	Ukupno <i>Total</i>	Žene <i>Women</i>	Muškarci <i>Men</i>
	u kunama <i>Kuna</i>		
Ukupno <i>Total</i>	5 971	5 552	6 346
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	5 061	4 638	5 201
Rudarstvo i vađenje <i>Mining and quarrying</i>	7 355	7 441	7 344
Prerađivačka industrija <i>Manufacturing</i>	5 452	4 693	5 859
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija <i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>	7 661	7 513	7 697
Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša <i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>	5 641	5 512	5 673
Građevinarstvo <i>Construction</i>	5 084	5 468	5 034
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla <i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles</i>	5 457	4 884	6 116
Prijevoz i skladištenje <i>Transportation and storage</i>	6 195	5 875	6 300
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane <i>Accommodation and food service activities</i>	5 237	4 827	5 722
Informacije i komunikacije <i>Information and communication</i>	8 086	7 280	8 554
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja <i>Financial and insurance activities</i>	8 395	7 580	10 156
Poslovanje nekretninama <i>Real estate activities</i>	5 898	5 349	6 336
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti <i>Professional, scientific and technical activities</i>	7 057	6 465	7 548
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti <i>Administrative and support service activities</i>	4 350	4 131	4 493
Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje <i>Public administration and defence; compulsory social security</i>	6 636	6 020	7 149
Obrazovanje <i>Education</i>	5 792	5 551	6 599
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi <i>Human health and social work activities</i>	6 474	6 024	8 049
Umjetnost, zabava i rekreacija <i>Arts, entertainment and recreation</i>	5 766	5 360	6 277
Ostale uslužne djelatnosti <i>Other service activities</i>	5 544	5 135	6 048

IZVOR: DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU RH

Što se tiče razlike u plaćama, prosječna mjesečna bruto plaća u 2012. godini iznosila je 7.863,00 kune. Prosječna plaća za žene iznosila je 7.424,00 kune, a za muškarce 8.233,00 kune. Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u 2012. godini iznosila je

5.469 kuna od čega je prosjek plaće žena iznosio 5.172,00 kune, dok je muškarcima isplaćeno 5.719,00 kuna (Državni zavod za statistiku RH, 2013, prema Kemeter i Bartol, 2015).

Kao što se može vidjeti, prosječna razlika u plaćama je 11%, dok je ta razlika veća u djelatnostima koje su feminizirane, od 15,2% u obrazovanju, do 24,3% u socijalnoj skrbi i zdravstvenoj zaštiti (Vučemilović, 2011).

Iz priložene Tablice 1, koja prikazuje posljednje dostupne podatke iz 2017. godine za prosječne isplaćene neto plaće hrvatskih građana, možemo vidjeti da žene gotovo u svim sferama djelatnosti u odnosu na muškarce imaju manje prosječne plaće. Izuzetak su Rudarstvo i vađenje i građevinarstvo u kojem žene imaju nešto malo veći prosjek plaće.

Što se tiče jaza u plaćama u ostatku svijeta, Estonija je vodeća zemlja u Europskoj uniji koja ima najveće razlike u plaćama kod žena i muškaraca, a razlika iznosi čak 30,3%. Dok je za SAD u 2008. godini izračunato da žene u prosjeku zarade približno 80% plaće muškaraca. No, ako se usporede prethodne godine može se vidjeti smanjenje razlika, ali tek za 1% (Jergovski, 2010).

3.1.3. Stakleni strop

Stakleni strop odnosi se na poseban oblik diskriminacije s kojim su suočene žene diljem svijeta na tržištu rada. Ovaj pojam označava nemogućnost napredovanja žena kada dosegnu određenu razinu u hijerarhijskom sustavu tvrtke. Ova pojava ima simboličan naziv jer se odnosi na prepreku koja nije običnom promatraču vidljiva te ju je često teško shvatiti ako se ne iskusi na vlastitoj koži (Jergovski, 2010). Najčešće prepreke koje se pojavljuju po pitanju staklenog stropa su (Ružić i Perušić, 2014):

- **Predrasude:** misli se da muškarci budu brže i lakše promaknuti iako posjeduju iste kvalifikacije kao i žene, čak i onim feminiziranim i „ženskim“ poslovima kao što su obrazovanje ili skrb.
- **Otpor ženskom vodstvu:** često se žene koje se nalaze na visokoj poziciji smatra agresivnim, sebičnim, te nasilnom dok se na muškarce koji se nalaze na istim pozicijama ne gleda tako.
- **Problem sa stilom vođenja:** žene koje su na visokim pozicijama kao što su menadžeri često imaju problema s balansiranjem karakteristika koje ljudi vole kod žena kao što su suosjećanje, s karakteristikama za koje se smatra da bi uspješan menadžer trebao imati, na primjer kontrola i asertivnost.

- Zahtjevi obitelji: i dalje se često događa da žene moraju prekinuti svoju karijeru kako bi uskladile obiteljske obveze.

U društvu je prošireno mišljenje da su žene emotivnije i nestabilnije te da im zbog toga nije mjesto na višim pozicijama već da se trebaju brinuti o obitelji (Trajanovski, 2018). Frgačić (2012, prema Trajanovski, 2018) je tako u svom radu navela:

Ako je društvo miješano i treba nešto fotokopirati, svi će očekivati da se žena digne. Najčešće će ona to i učiniti. Ako treba skuhati kavu, srediti formalnosti u hotelu u kojem noćite, pisati zapisnik na sastanku, organizirati nešto, prevesti nešto, obrisati stol na kojem se nešto prolilo, poslati faks, odnijeti ili donijeti nešto, nazvati nekoga – oči su uvijek uprte u ženu i nije važno što ona nije tajnica (Frgačić, 2012, 42, prema Trajanovski, 2018: 8).

No, iako se stereotipno smatra da su muškarci bolji za više pozicije za to nema pravih dokaza. Žene i muškarci zapravo imaju jednake sposobnosti rješavanja problema, sposobnost učenja novih vještina, konformizam, društvenost, radnu motivaciju i slično. Razlike se mogu pronaći ako sagledamo očekivanja uspjeha, stil vođenja, nastojanje za postizanjem konsenzusa te učestalost izostanka s posla. Također, novija istraživanja pokazuju da žene iskazuju više transformacijskog stila vođenja (u što se ubrajaju vizija, osnaživanje, postavljanje visokih očekivanja i slično) od muškaraca (Ružić i Perušić, 2014).

Uzimajući u obzir da žene imaju očit nedostatak prilike za menadžerske pozicije, argument kvota za žene dobiva na snazi; Europski parlament je izglasao pravilo koje obvezuje kompanije za obveznu kvotu od 40% žena na rukovodećim pozicijama, ali isto još nije stupilo na snagu u praksi jer mora proći potvrdu svake europske države pojedinačno. U usporedbi s razvijenim svijetom, u Hrvatskoj je broj žena na rukovodećim pozicijama malen: statistike govore da je žena na rukovodećim pozicijama manje od 30%, a na najvišima manje od 10% (Ružić i Perušić, 2014: 99).

3.2. Dvostruki standardi, ženska reproduktivna prava i stigmatizacija

Žene se oduvijek povezivalo s prirodom i ulogom majke. Čak i onda kada ne ostvari tu ulogu, na nju će se gledati kao da je trebala biti majka (Zlatic, 2018). No ženu se nije oduvijek prikazivalo kao važan dio u reproduktivnom procesu. Tako se na ženske jajnike u 17. stoljeću gledalo kao na „nekorisne ukrase“ u reproduktivnom procesu, dok je aktivni izvor i

poticaj razvoja roda bilo muško sjeme (Galić, 2006). „Ženina uloga u začecu je pasivna prijemčivost za mušku stvaralačku snagu, pa se čak i embrio koji prilikom razvoja ne dobije dovoljno topline ne može razviti u pravu formu – muškarca – nego postaje 'defektnom' formom embrija – žena“ (Galić, 2006: 3). S time je došla i teza koja žene definira kao inferiornija bića naspram muškaraca, koja ne posjeduje nikakve sposobnosti osim prokreacije i seksualnosti (Galić, 2006.). U modernom društvu došlo je do promjena u tom pogledu, ali su se i dalje zadržale neke karakteristike patrijarhalnog društva. Na primjer ženski reproduktivni status u društvu uvijek je bio povezan s položajem žena u društvenoj strukturi (Stanworth, 1994, prema Galić, 2006). Primjer bi toga bio da žene koje nisu u braku nisu imale pristup informacijama o kontracepciji i reprodukciji kao žene koje su bile u bračnoj zajednici (Galić, 2006). Za žene koje su ostajale trudne, a nisu bile u braku ili su bile bez partnera gledalo se kao nešto nenormalno te je zahtijevalo opravdanje i objašnjene. Ovakva reakcija na ovakav oblik trudnoće zadržala se i danas u mnogim područjima jer žena koja nije u vezi ili braku ne smije imati djecu jer bi to bilo sebično od nje. S druge strane, kod udanih žena nije normalno da ne žele imati djecu jer su trudnoća i briga oko djece poželjni i nešto normalno, ženi prirodno (Zlatić, 2008). „Žena koja ne ispunjava 'ideale' majke i supruge, ili čak samo jedno od njih, smatra se društveno neuspješnom, ne-ženom... s druge strane, muškarac koji ne ispuni ulogu 'muža' i 'oca' ne smatra se društveno neuspješnim, pogotovo ako je ostvario društvenu promociju kroz svoju profesiju“ (Galić, 2006: 159). Također, dolazi do negativnog etiketiranja žena, majki koje napuste dijete, dok to nije slučaj kada je u pitanju muškarac. Društvo neće etiketirati oca kao neodgovornog, ni bezosjećajnog (Galić, 2006).

3.2.1. Pobačaj i stigmatizacija

Šezdesetih godina 20. stoljeća odvijale su se velike rasprave o slobodi čovjeka u okviru liberalističkih koncepcija. Jedno od pitanja o kojemu se raspravljalo bilo je o samostalnosti odlučivanja o vlastitom životu (Rittossa, 2005). „Potpora legalizaciji pobačaja na zahtjev može se iščitati iz Opće preporuke br. 21. Odbora za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena iz 1994. godine, koja navodi da žene trebaju imati ekskluzivno pravo donositi odluke o tome hoće li rađati ili ne, koje vlade ne smiju ograničavati“ (Radačić, 2016: 255). Zahtjeva se da se reproduktivno pravo odredi kao temeljno pravo, a ne pitanje o kojem država može odlučivati (Radačić, 2016). Kao rezultat ovoga diljem Europe i SAD-a dolazi do ozakonjivanja prava na pobačaj. Stoga se pobačaj pravno regulira kao medicinski zahvat. No, to ne podrazumijeva apsolutnu dopuštenost pobačaja, već su doneseni pravno prihvaćeni

kriteriji po kojima se određuje u kojem periodu se pobačaj može izvršiti te druga ograničenja (Rittossa, 2005).

U mnogim državama još uvijek se vodi rasprava o moralnosti i stupnju dopuštanja prava na pobačaj. Stoga, žene koje su obavile pobačaj često se susreću s neodobravanjem i stigmatiziranjem što može imati negativne posljedice na psihičko, fizičko i emocionalno zdravlje. Različita istraživanja pokazala su da značajan udio žena koje su imale pobačaj zapravo dolaze iz zajednica u kojima se pobačaj percipira kao negativna praksa (Cockrill i Weitz 2010; Jones, 2008, prema Cockrill i Nack, 2013). Stigmatizacija pobačaja može se opisati kao negativna karakteristika koja se pripisuje ženama koje žele prekinuti trudnoću (Cockrill, Upadhyay, Turan i Foster, 2013). Stigmatizacija često dovodi do toga da su žene često izložene diskriminaciji, fizičkom ili emocionalnom zlostavljanju, izbjegavanjima, različitim predrasudama, govoru mržnje i slično te se kao posljedica javljaju tjeskoba ili nelagoda (Cockrill, 2013). Upravo zbog toga većina žena ima osjećaj da treba zadržati za sebe da su izvršile pobačaj jer imaju osjećaj da će ih ostatak društva gledati s kritiziranjem i neodobravanjem (Cockrill i sur., 2013). Također, uz žene koje su napravile pobačaj, stigmatiziraju se i dvije skupine koje su povezane s tim, a to su: zdravstveni radnici koji su napravili pobačaj, te osobe koje su pružale podršku prilikom pobačaja (Cockrill, 2013).

3.2.2. Pregled prava na pobačaj u svijetu

Započet ćemo s osvrtom na Afriku jer je Svjetska zdravstvena organizacija procijenila da je upravo u Africi najrizičnije izvođenje pobačaja u svijetu. Čak 97% pobačaja je nesigurno te rizično za ženino zdravlje. Kao posljedica toga javlja se i visoka stopa smrtnosti žena, koja iznosi 26 000 godišnje. To se najčešće događa u područjima gdje su legalni pobačaji zabranjeni. Stoga, zbog nedostupnosti sigurne usluge pobačaja i stigme koja se javlja žene se odlučuju na nesiguran pobačaj čak i tamo gdje je pobačaj legalan (Yegon, Kebanya, Etchoka i Osur, 2016). Yegon i sur. (2016: 3) proveli su istraživanje na području Kenije te su došli do spoznaja da „žene za koje se zna da su napravile pobačaj, socijalno su izolirane, označene kao ubojice, smatraju se lošim utjecajem, nazivaju se prostitutkama, optužuje ih se da su nevjerne, te se mlađe žene percipiraju kao loše kandidatkinje za brak“.

Zatim prelazimo na Latinsku Ameriku u kojoj su ozakonjene vrlo restriktivne mjere što se tiče pobačaja. U Čileu, Salvadoru, Hondurasu, Nikaragvi i Dominikanskoj Republici pobačaj je čak zabranjen bez obzira na situaciju. U nekim drugim zemljama na pobačaj se gleda kao na zločin, no ne kažnjava se kada se napravi jer je žena u životnoj opasnosti, u

slučaju incesta i silovanja i kada fetus ima teža oštećenja. Meksiko, Kuba, Kolumbija i Urugvaj imaju drugačije zakone. Kod njih je dopušten pobačaj u različitim situacijama do dvanaestog tjedna trudnoće (Faundes, Duarte i Osis, 2013). Problem je u tome što većina žena kad traži dopušten pobačaj ne dobiva njegu koja je potrebna u javnim bolnicama pa umjesto toga pribjegava prikrivenim pobačajima koji mogu biti nesigurni (Faundes i sur., 2013: 57).

U Sjedinjenim Američkim Državama svake godine 1,2 milijuna žena napravi pobačaj. Podaci govore da trećina žena ima pobačaj za vrijeme reproduktivnih godina te da polovica neplaniranih trudnoća završi pobačajem. Bez obzira na podatke, velik dio Amerikanaca negativno percipira pobačaj. Mnogi smatraju da pobačaj ne bi trebao biti legalan i dostupan za žene koje ostanu trudne a ne žele imati više djece, za žene koje nisu u braku ili se ne planiraju vjenčati (Cockrill, Upadhyay, Turan i Foster, 2013). „Negativni stavovi prema pobačaju povezani su s konzervativnim vjerovanjima o tome kada započinje život, sa ženim seksualnim ponašanjem, ulogom žene u društvu i percepcijom da je pobačaj marginalna i nepotrebna zdravstvena praksa“ (Cockrill i sur., 2013: 79).

Pogledamo li Europu možemo vidjeti da je Istočna Europa bila pod utjecajem komunističkog sistema te su ženska prava, unatoč deklarativnom egalitarizmu, zapravo bila smanjena. Iako su u javnoj sferi postigle ravnopravnost, to se u privatnoj nije primjenjivalo. S padom komunizma došlo je do pogoršanja situacije jer su nastali razni vjerski i nacionalistički pokreti koji su zagovarali dominantno viđenje žene kao majke. Stoga je nastao *anti-choice* pokret koji se i dalje snažno zagovara u dijelu društava. S druge strane, u Zapadnoj Europi došlo je do liberalizacije prava na pobačaj, ali i dalje su prava ograničena u velikom broju država (Kenny, 2006).

3.2.3. Pravo na pobačaj u Hrvatskoj

Prvi zakon koji je prihvaćen bio je u sastavu Jugoslavije. U vrijeme socijalističkog sistema žene dobivaju više prava u javnoj sferi, između ostalog za trudnice je omogućena besplatna zdravstvena njega. Tako je 1952. godine usvojena Uredba o postupku za dopušteni prekid trudnoće, kojom pobačaj postaje legalan (Albanese, 2003, prema Stipan, 2016). Drugi zakon koji je usvojen bio je 1969. kada je donesen Opći zakon o prekidu trudnoće, kojim žena može slobodno odlučiti o pobačaju. Usvajanjem ovog zakona došlo je do sve veće liberalizacije (Stipan, 2016). Zatim 1978. godine dolazi Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece. Nakon izlaza iz Jugoslavije Republika Hrvatska počinje raspravljati o neprihvatljivosti ovog zakona. Počinje se zalagati za

tradicionalna shvaćanja, dolazi do promicanja katoličkih ideja te loša stopa nataliteta dodatno vrše pritisak da se promijene odredbe o pravu na pobačaj. U ovom razdoblju, točnije 1995. i 1996. godine dolazi do pokušaja promjene zakona, no bezuspješno (Rittossa, 2005).

I danas je pitanje pobačaja važno u Republici Hrvatskoj. Dolazi do javnih rasprava liberalnih i konzervativnih strana. Nastale su i razne *anti-choice* inicijative koje se protive pobačaju, a vodeća među njima je U ime obitelji, koja se zalaže za zabranu prekida trudnoće. Također, u 2018. godini organiziran je Hod za život u tri hrvatska grada, Zagrebu, Rijeci i Splitu (Pešić, 2018). „Prema definiciji konzervativnih vjerskih udruga, objavljenim na službenoj stranici inicijative Hoda za život, činom hoda na prethodno dogovoreni datum, pojedinac brani pravo na život svakog ljudskog bića od začeća do prirodne smrti te pruža podršku svakoj trudnici“ (Pešić, 2018: 49, 50). U Hrvatskoj između ostaloga javljaju se i drugi problemi kao što su nejednake cijene pobačaja jer ne postoji zakon koji to regulira, zatim manja dostupnost mogućnosti pobačaja u ruralnim područjima, što povećava stigmatizaciju, mogućnost priziva savjesti doktora, koji se često zlorabljiva i slično (Stipan, 2016).

4. Zaključak

Većina znanstvenika slaže se kada je riječ o stigmati da se radi o društvenoj konstrukciji, koja se sastoji od etiketiranja pojedinaca od strane društva. Stigmatu se može povezati i s diskriminacijom i ljudskim pravima. Povezanost stigme i diskriminacije je ta što stigma leži u korijenu diskriminatorne akcije, navodi ljude na djelovanja koja štete ili uskraćuju prava drugima. Prema tome, diskriminacija se može opisati i kao provođenje stigme. Također, diskriminatorno i stigmatizirajuće ponašanje krši temeljno ljudsko pravo na slobodu od diskriminacije. Nadalje, različita istraživanja su pokazala da stigma utječe na samopoštovanje osobe, samopercepciju, motivaciju, grupnu identifikaciju, socijalnu interakciju, izvedbu zadataka i slično. Neke od negativnih posljedica su što takva iskustva mogu povećati anksioznost osobe te dovesti do povišenog krvnog tlaka. Također, izloženije su većem riziku od mentalnih oboljenja, moždanog udara i depresije.

Nadalje, dvostruki standard možemo definirati kao onaj standard prema kojem se dvije stvari koje su iste mjere se prema različitim kriterijima. Dvostruki su standardi prisutni u sferi seksualnog ponašanja, na tržištu rada te po pitanju reproduktivnih prava žena. Dvostruki standardi kod seksualnih ponašanja vidljivi su kada se muškarcu odobrava imanje više

seksualnih partnera i podiže mu se status u društvu, dok je za ženu to nešto negativno te se zbog toga stigmatizira. Kako su rodne uloge i očekivanja od muškaraca i žena ukorijenjene u društvu i imaju utjecaj na percepciju seksualnog ponašanja, tako su se prebacile i u podjelu rada na tržištu. Ženama i muškarcima dodijeljeni su različiti poslovi, u različitim tvrtkama, te strukturama organizacije. Žene su postale dominantne u poslovima koji su nalik na kućanske poslove, te su zaposlene u tipovima poslova koji imaju manje društvene moći i manju mogućnost za napredovanje, dok su muškarci brojniji u svim tipovima kvalificiranih poslova i upravljačkim pozicijama. Ovakva raspodjela poslova odmah ima utjecaj i na plaćenost posla i mogućnost napredovanja što se negativno reflektira na žene. Također, dvostruki standardi vidljivi su i u reproduktivnim pravima žena, posebice pravu na prekid trudnoće. Ovo pitanje gorljiva je tema godinama diljem svijeta, te često ima negativne i stigmatizirajuće posljedice za ženu.

5. Popis literature

1. Carazzone C (2009). Odgoj o ljudskim pravima i za njih. *Kateheza*, 31 (1): 43-58. <https://hrcak.srce.hr/113138> (29.6.2020)
2. Cockrill K, Upadhyay UD, Turan J i Greene Foster D (2013). The stigma of having an abortion: development of a scale and characteristics of women experiencing abortion stigma. *Perspect Sex Reprod Health*, 45(2):79-88. <https://doi.org/10.1363/4507913> (29.6.2020)
3. Cockrill, K i Nack, A (2013). "I'm not that type of person": Managing the stigma of having an abortion. *Deviant Behavior*, 34(12), 973–990. <https://doi.org/10.1080/01639625.2013.800423> (29.6.2020)
4. Čarapina I (2017). Percepcija rodne diskriminacije na tržištu rada u Bosni i Hercegovini. *Socijalne teme*, 1 (4), 117-129. <https://hrcak.srce.hr/193389> (29.6.2020)
5. Eichler M (1980). The Double Standard: A Feminist Critique of Feminist Social Science. *Atlantis: Critical Studies in Gender, Culture and Social Justice*, 6 (2): 210-211. <https://journals.msvu.ca/index.php/atlantis>(29.6.2020)
6. Faúndes A, Duarte GA i Osis MJ (2013). Conscientious objection or fear of social stigma and unawareness of ethical obligations. *Int J Gynaecol Obstet*, 123 (3): 57-59. [https://doi.org/10.1016/S0020-7292\(13\)60003-X](https://doi.org/10.1016/S0020-7292(13)60003-X) (29.6.2020)
7. Galić B (2006). Stigma ili poštovanje? Reproductivni status žena u Hrvatskoj i šire. *Revija za sociologiju*, 37 (3-4), 149-164. <https://hrcak.srce.hr/13215> (29.6.2020)

8. Galić B (2009). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije. U: *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 9-28
9. Galić B (2009). Rodna (ne)ravnopravnost i diskriminacija na poslu/tržištu rada. U: *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 49-59
10. Goffman E (1963). *Stigma*. London: Pengiun
11. Greene K i Faulkner SL (2005). Gender, Belief in the Sexual Double Standard, and Sexual Talk in Heterosexual Dating Relationships. *Sex Roles*, 53 (3-4): 239-251. DOI: 10.1007/s11199-005-5682-6 (29.6.2020)
12. Grgurev I (2006). Jednaka plaća za jednak rad ili rad jednake vrijednosti. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 56 (4): 1103-1142. <https://hrcak.srce.hr/5108> (29.6.2020)
13. Hromatko I i Matić R (2008). Stigma – teatar kao mjesto prevladavanja stigmatizacije, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*, 46 (1): 77-100. <https://hrcak.srce.hr/24964> (29.6.2020)
14. Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/> (29.6.2020.)
15. Jergovski A (2010). Stakleni strop. Granice u napredovanju žena na radnom mjestu. *Obnovljeni Život*, 65 (3), 403-412. <https://hrcak.srce.hr/59184> (29.6.2020)
16. Jovanović DB, Lačković M i Pavlović Z (2007). Abeceda stigme. *Institut za psihijatriju, KCS*, 29 (1-2): 79-86.
17. Kemeter D i Bartol B (2015). Etika poslovanja kroz ravnopravnost spolova. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 6 (1), 21-28. <https://hrcak.srce.hr/140566> (29.6.2020)
18. Kenny C (2006). Abortion – A Reproductive Right. U: *Women's Reproductive Rights. Women's Rights in Europe Series*. London: Palgrave Macmillan, 17-33. https://doi.org/10.1057/9780230554993_2 (29.6.2020)
19. Kreager DA, Staff J, Gauthier R, Leftkowitz ES i Feinberg ME (2016). The Double Standard at Sexual Debut: Gender, Sexual Behavior and Adolescent Peer Acceptance. *Seks Roles*, 75(7): 377-392. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0618-x> (29.6.2020)
20. Laar C i Levin S (2006). The Experience of Stigma: Individual, Interpersonal, and Situational Influences. U: Laar C i Levin S (ur.). *Stigma and Group Inequality: Social Psychological Perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1-17.

21. Link BG i Phelan JC (2001). Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*, 27: 363-385. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.363> (29.6.2020)
22. Major B (2006). New Perspectives on Stigma and Psychological Well-Being. U: Laar C i Levin S (ur.). *Stigma and Group Inequality: Social Psychological Perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 193-210.
23. Major B i O'Brien LT (2004). The social psychology of stigma. *Annual Review of Psychology*, Elektronička objava teksta prije tiska, 14. rujna, doi: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070137 (29.6.2020)
24. Marks MJ i Fraley RC (2005). The Sexual Double Standard: Fact or Fiction?. *Sex Roles*, 52 (3-4): 175-2006. DOI: 10.1007/s11199-005-1293-5
25. Pešić, A M (2018). *Okviri rasprave o abortusu u Hrvatskoj* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:269336> (29.6.2020)
26. Radačić I (2016). Regulacija pobačaja – praksa Europske komisije za ljudska prava i Europskog suda za ljudska prava u svjetlu globalnih standarda. *Zagrebačka pravna revija*, 5 (3), 251-270. <https://hrcak.srce.hr/196222> (29.6.2020)
27. Relja R., Galić B i Despotović M (2009). Položaj žena na tržištu rada grada Splita. *Sociologija i prostor*, 47 (3), 217-239. <https://hrcak.srce.hr/48982> (29.6.2020)
28. Rittosa D (2005). Prijepori o pravu na pobačaj u Republici Hrvatskoj. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 26 (2): 971-997. <https://www.bib.irb.hr/825212> (29.6.2020)
29. Rudman LA, Fetterolf JC i Sanchez DT (2013). What Motivates the Sexual Double Standard? More Support for Male Versus Female Control Theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39 (2): 250-263. <https://doi.org/10.1177/0146167212472375> (29.6.2020)
30. Ružić V i Perušić M (2014). Položaj žena u menadžmentu – novi trendovi u fenomenu staklenog stropa. *Praktični menadžment*, 5 (1), 98-107. <https://hrcak.srce.hr/134960> (29.6.2020)
31. Slattery M (2003). *Key Ideas in Sociology*. Nelson Thornes.
32. Stipan T (2016). *Osobno je političko: neokonzervativne prijetnje pravu na pobačaj u Republici Hrvatskoj* (Diplomski rad). Preuzeto s http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8004/1/Diplomski%20rad_Stipan%20Tea_kona%C4%8Dna%20verzija.pdf (29.6.2020)

33. Trajanovski S (2018). *Rodna osnova diskriminacije žena pri napredovanju na poslu – problem staklenog stropa*. (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:253908> (29.6.2020)
34. Volarević M (2012). Novi feminizam i kulturalna promocija žene majke-radnice. *Obnovljeni Život*, 67(2.), 223-236. <https://hrcak.srce.hr/79583> (29.6.2020)
35. Vučemilović V (2011). Diskriminacija žena na tržištu rada s osvrtom na Hrvatsku. *Praktični menadžment*, 2 (1), 68-71. <https://hrcak.srce.hr/71849> (29.6.2020)
36. Wood K i Aggleton P (2004). *Promoting Young People's Sexual and Reproductive Health: Stigma, Discrimination and Human Rights. Guide to Good Practice, Safe Passages to Adulthood*. University of Southampton.
37. Yegon EK, Kabanya M., Echoka E i Osur J (2016). Understanding abortion-related stigma and incidence of unsafe abortion: experiences from community members in Machakos and Trans Nzoia counties Kenya. *The Pan African medical journal*, 24, 258. <https://doi.org/10.11604/pamj.2016.24.258.7567> (29.6.2020)
38. Zagrebačko psihološko društvo (2019). *Stigmatizacija*. <https://zgpd.hr/2019/05/28/stigmatizacija/> (29.6.2020)
39. Zaikman Y, Marks MJ, Young TM i Zeiber JA (2016): Gender Role Violations and the Sexual Double Standard. *Journal of Homosexuality* 63 (12), 1608-1629, DOI: 10.1080/00918369.2016.1158007
40. Zlatić F (2018). *Ženska reproduktivna tijela* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:621084> (29.6.2020)

6. Popis slika i grafikona

Grafikon 1. Nezaposleni evidentirani u HHZ-u, str. 8

Tablica 1. Prosječne isplaćene neto plaće zaposlenih u pravnim osobama prema djelatnostima, prosjek 2017, str. 9